

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΟ 1944 ΑΠΟ ΤΗΝ 3^Η ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΑ

JOHN D. PAPPAS

Έκθεμα 1 (και εξώφυλλο)

Αμέσως μετά την απελευθέρωση της Οδησσού,
τεθωρακισμένες δυνάμεις της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς, με άρματα μάχης T-34/85,
μάχονται στην Υπερδνειστερία, προελαύνουσες προς τον
ποταμό Δνεΐστερο και τα Βαλκάνια (Απρίλιος 1944).

Στη ιερή μνήμη
των υπέρ Πατρίδος
1.366.588 πεσόντων
Ουκρανών στρατιωτών
και αξιωματικών
στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Περιεχόμενα

Αντί Προοιμίου.	5
1. Ένας χάρτης, 3.000 λέξεις.	8
2. Σοβιετική προέλαση στη Ν.Α. και κεντρική Ευρώπη.	10
3. Δεύτερος αφανισμός της 6 ^{ης} Γερμανικής Στρατιάς.	11
4. Νότια προέλαση στα Βαλκάνια.	12
5. Βόρεια προέλαση στη Γιουγκοσλαβία και την κεντρική Ευρώπη.	16
6. Επιχειρησιακό δόγμα καθεστωτικών αλλαγών.	16
7. Απελευθέρωση της ηπειρωτικής Ελλάδος το 1944.	17
8. Συμμαχικές διαβουλεύσεις για την Ελλάδα.	21
9. Η Ελλάδα στη Βρετανική «σφαίρα επιρροής».	26
10. Βρετανικός δάκτυλος.	30
Copyright notes.	31

Αντί Προοιμίου

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η νεοελληνική ιστοριογραφία εγκλωβίστηκε στις μυλόπετρες της ψυχροπολεμικής σύγκρουσης των Μεγάλων Δυνάμεων και σε συναρτώμενες πολιτικές σκοπιμότητες στη μετεμφυλιακή Ελλάδα. Κατά συνέπεια, ακόμη και σήμερα πολλοί (αν όχι οι περισσότεροι) Έλληνες ευρίσκονται σε αδυναμία να απαντήσουν τεκμηριωμένα στο εξής ερώτημα: **Ποιός απελευθέρωσε την Ελλάδα το 1944;**

Οι απαντήσεις σε αυτό το φαινομενικά απλό ερώτημα δίστανται:

- Ένα σημαντικό ποσοστό Ελλήνων πιστεύουν ότι την Ελλάδα την «απελευθέρωσαν» οι ίδιοι Έλληνες το 1944, δηλαδή ότι τότε «απελευθερωθήκαμε μόνοι μας», αφού ελληνικές ήσαν οι επί του πεδίου στρατιωτικές δυνάμεις της Εθνικής Αντίστασης (κυρίως του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ.) που «απελευθέρωσαν»¹ τις ελληνικές πόλεις τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο 1944.
- Άλλοι Έλληνες ευθυγραμμίζονται με την ρητώς διατυπωθείσα άποψη του τότε Πρωθυπουργού της Βρετανίας Ουίνστον Τσώρτσιλ ότι την Ελλάδα την «απελευθέρωσαν» οι Άγγλοι, διότι, λέει,² «η απελευθέρωση δεν άρχισε πριν τον Οκτώβριο 1944», οπότε βρετανοί «κομμάντος απεστάλησαν στη Νότιο Ελλάδα και κατέλαβαν την Πάτρα τις πρώτες πρωϊνές ώρες της 4^{ης} Οκτωβρίου» («*The liberation did not begin until October.*

¹ Επί παραδείγματι, τον Ιούνιο 2014 στην επετειακή έκδοση του περιοδικού «Οδηγητής» (όργανο της Κ.Ε. της ΚΝΕ) του Κ.Κ.Ε. για τα «70 χρόνια από την ίδρυση του ΔΣΕ», διατυπώνονται επί λέξει τα εξής: «*Στην Ελλάδα, το ΕΑΜ και ο ΕΛΑΣ απελευθέρωσαν τη χώρα από τους Ναζί κατακτητές*» (3^η σελίδα, 2^η στήλη, τελευταία παράγραφος).

² Ουίνστον Σ. Τσώρτσιλ, *Απομνημονεύματα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου* (Φιλοσοφική και Ιστορική Βιβλιοθήκη: Αθήνα 1955), τόμος 6 («Θρίαμβος και Τραγωδία»), βιβλίο 1 («Το Ρεύμα της Νίκης»), σ. 251. Πρωτότυπο στην Αγγλική: Winston Churchill, *The Second World War* (Cassel & Co Ltd: London 1954), vol. VI («Triumph and Tragedy»), book I («The Tide of Victory») ch. XVIII, p. 248.

Commando units were then sent into Southern Greece, and in the early hours of October 4 our troops occupied Patras»). Σε αυτή τη βάση, το δυτικογενές (βρετανοκεντρικό) αφήγημα περί του ποιός απελευθέρωσε την Ελλάδα το 1944 συνοψίζεται ως εξής: «*Τον Οκτώβριο του 1944, μετά από μία σειρά αποβατικών επιχειρήσεων από αέρος και θαλάσσης, στις οποίες μετείχαν χιλιάδες συμμαχικών στρατιωτών που είχαν ξεκινήσει από την Ιταλία και την Μέση Ανατολή, η Ελλάδα κατέστη και πάλι ελεύθερη.*»³

- Άλλοι Έλληνες συντάσσονται με μια σχετικά ευρύτερη άποψη, σύμφωνα με την οποία η **απελευθέρωση** της Ελλάδος το 1944 ήταν αποτέλεσμα ενός **συνδυασμού** (4) παραγόντων—ήτοι (1) των νικών των Συμμάχων στο Δυτικό Μέτωπο (Γαλλία, Ιταλία), (2) της απειλής Συμμαχικής απόβασης τότε στην ηπειρωτική Ελλάδα, (3) της προέλασης του Σοβιετικού Στρατού στο Ανατολικό μέτωπο, και (4) της Εθνικής Αντίστασης—που εν συνδυασμώ εξανάγκασαν τα Γερμανικά και τα Βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής να αποχωρήσουν από την Ελλάδα το 1944. Αυτή η άποψη διέπει όλο και περισσότερα ιστοριογραφήματα⁴ κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ειδικά μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.

Εντούτοις, σε επίπεδο **αιτιώδους συναφείας**, ήτοι **μονοσήμαντης** αντιστοιχίας μεταξύ αιτίου-αιτιατού, και οι τρεις παραπάνω απόψεις, τουλάχιστον όπως διατυπώνονται (ως «μισές αλήθειες» στην καλύτερη περίπτωση), μάλλον συσκοτίζουν παρά αναδεικνύουν την ιστορική αλήθεια, όσον αφορά στον κορυφαίο παράγοντα που συνετέλεσε **αφ' εαυτός**, ως **ΕΠΑΡΚΗΣ** συνθήκη, στην απελευθέρωση της Ελλά-

³ Myles Gus, 2014. *Επιχείρηση “Μάννα”. Η βρετανική συμβολή στην απελευθέρωση της Ελλάδας, Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος 1944*, μετ. Δημήτρης Μπότσης (Εκδόσεις ΑΩ: Καλύβια Αττικής), Σύνοψη.

⁴ Ενδεικτικά, σε σχετικό λήμμα στη [Wikipedia](#), αυτή η άποψη διατυπώνεται εν μέρει και ευσημίως ως εξής: «*Μετά τη συμμαχική Απόβαση στη Νορμανδία στις 6 Ιουνίου του 1944 και ενώ ο Κόκκινος Στρατός επέλαυνε προς τα Βαλκάνια είχε καταστεί σε όλους σαφές ότι η απελευθέρωση της Ελλάδας από τα ναζιστικά στρατεύματα Κατοχής δε θα αργούσε.*»

Έκθεμα 2

Μουσειακός χάρτης απεικόνισης της προέλασης της 2^{ης} και 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς στα Βαλκάνια και την κεντρική Ευρώπη.

δος το 1944, εξαναγκάζοντας τα Γερμανικά και τα Βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής να αποχωρήσουν από την Ελληνική επικράτεια τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο 1944.

1. Ένας χάρτης, 3.000 λέξεις.

Η αλήθεια σχετικά με την απελευθέρωση της Ελλάδος το 1944 απεικονίζεται στον παρατιθέμενο μουσειακό⁵ χάρτη (Έκθεμα 2) που αναπαριστά την προέλαση δύο Ουκρανικών Στρατιών, της 2^{ης} και της 3^{ης}, στα Βαλκάνια και την κεντρική Ευρώπη το 1944: Με μια ματιά, χωρίς πολλά λόγια και μάλιστα χωρίς καθόλου λόγια, αυτός ο χάρτης υποδηλώνει εικαστικά το γιατί οι μεν Βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής στη Μακεδονία και την Θράκη απεσύρθησαν συντεταγμένα από την Ελληνική Επικράτεια μέχρι 26 Οκτωβρίου 1944, οι δε μεραρχίες της Ναζιστικής Βέρμαχτ, τα «μάζεψαν και έφυγαν» από τον Ελλαδικό χώρο το Φθινόπωρο⁶ του 1944, και μάλιστα τόσο εσπευσμένα που εγκατέλειψαν στην τύχη τους χιλιάδες (24.000) Γερμανούς συμπολεμιστές τους στην Κρήτη και τα Δωδεκάνησα, ως εγκλωβισμένες Γερμανικές δυνάμεις στη νησιωτική Ελλάδα, αποκλεισμένες έκτοτε από τα πολεμικά μέτωπα.

⁵ Το πρωτότυπο του παρατιθέμενου χάρτη είναι μεγάλων διαστάσεων (3X4 μέτρα περίπου) και αποτελεί ένα σημαντικό ανηρτημένο έκθεμα του Πολεμικού Μουσείου του Κιέβου, το οποίο εγκαινιάσθηκε με την επωνυμία «**Μουσείο τού Μεγάλου Πατριωτικού Πολέμου**» στις 9 Μαΐου 1981, κατά την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, από τον τότε ηγέτη τής ΕΣΣΔ **Λεονίντ Μπρέζνιεφ**. Ένα χρόνο μετά την καθεστωτική αλλαγή το 2014 στην Ουκρανία, το μουσείο μετονομάσθηκε έκτοτε σε «**Εθνικό Μουσείο της Ιστορίας τής Ουκρανίας στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο**» (Музей історії України у Другій світовій війні).

⁶ Το 1944, κατόπιν της από 30 Αυγούστου διαταγής τού διοικητή τού εν Ελλάδι κατοχικού 68^{ου} Σώματος Στρατού της Βέρμαχτ **Πτεράρχου Χέλμουτ Φέρμι**, τα Γερμανικά στρατεύματα κατοχής εκκένωσαν τον Έβρο στις 3 Σεπτεμβρίου και ολοκλήρωσαν την αποχώρησή τους από την υπόλοιπη ηπειρωτική Ελλάδα μετά από δύο μήνες, οπότε εκκένωσαν την Θεσσαλονίκη (30 Οκτωβρίου) και την Φλώρινα (1 Νοεμβρίου). Τα τελευταία Γερμανικά στρατεύματα στην ηπειρωτική Ελλάδα απεχώρησαν από την χώρα στις 11 Νοεμβρίου 1944, ήτοι πολύ αργά για να υποχωρήσουν με ασφάλεια οδικώς ή σιδηροδρομικώς διά της Γιουγκοσλαβίας, διότι ήδη από τις 20 Οκτωβρίου 1944 η 3^η Ουκρανική Στρατιά είχε απελευθερώσει το Βελιγράδι σε συνέργεια με τους παρτιζάνους του Τίτο.

Έκθεμα 3

Ο Ρώσος Στρατηγός **Φιόντορ Τολμππούκχιν** (1894 - 1949),
Διοικητής της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς το 1944 -1945,
ανακηρυχθείς «Στρατάρχης τής Σοβιετικής Ένωσης»
(Маршал Советского Союза) από τις 12 Σεπτεμβρίου 1944.

2. Σοβιετική προέλαση στη Ν.Α. και κεντρική Ευρώπη.

Ειδικότερα, ο χάρτης αναπαριστά (με διαδοχικές δέσμες βελών) την συνδυαστική προέλαση της **2^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς** ή «Μετώπου» (Второй Український фронт, σύντμηση «2-й УКР. ФР.» στον χάρτη) υπό τον Ουκρανό Στρατηγό **Ρόδιον Μαλινόφσκυ** (Роди́он Яковле́вич Малино́вський, 1898-1968), και της **3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς** ή «Μετώπου» (Третьий Український фронт, σύντμηση «3-й УКР. ФР.» στον χάρτη) υπό τον Ρώσο Στρατηγό **Φιόντορ Τολμππούκχιν** (Фёдор Ива́нович Толбу́хин, 1894-1949) (Εκθεμα 3).

Όπως απεικονίζεται στον χάρτη, στα Βαλκάνια οι πολεμικές επιχειρήσεις των δύο Ουκρανικών Στρατιών (με συνολική δύναμη 1.314.000 άνδρες, 1870 άρματα μάχης, 16.000 πυροβόλα και 2.200 αεροσκάφη) άρχισαν με την επονομασθείσα «*Δεύτερη στρατηγική επιθετική επιχείρηση Ιασίου-Κισινάου*» («Вторая Ясско-Кишиневская стратегическая наступательная операция»), την οποία ο Σοβιετικός Στρατός διεξήγαγε από τις 20 Αυγούστου 1944 («20.VIII.1944» στον χάρτη) με κατεύθυνση νότια, ήτοι με προέλαση της **2^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς** από βορρά προς το Ιάσιο (στη σημερινή Β.Α. Ρουμανία) και προς το Κισινάου (πρωτεύουσα της σημερινής Μολδαβίας), κατά μήκος του ποταμού Προύθου, και ταυτόχρονα με προέλαση της **3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς** εξ ανατολών, από τον ποταμό Δνείστερο (από την Υπερδνειστερία της σημερινής Μολδαβίας) προς το Κισινάου (Εκθεμα 1) και προς την Ρουμανία και ειδικά προς τις πετρελαιοπηγές στο Πλοϊέστι και ταυτόχρονα προς το Βουκουρέστι.

Μακροσκοπικά, η προέλαση της **3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς** προσέλαβε την μορφή ενός τεράστιου πέταλου μήκους 3.000 χιλιομέτρων, από την Υπερδνειστερία, στην ανατολική **Ρουμανία**, στην ανατολική **Βουλγαρία**, κατά μήκος, βορείως και εγγύς των Ελληνο-Βουλγαρικών συνόρων, στα Γιουγκοσλαβο-Βουλγαρικά σύνορα, στη Γιουγκοσλαβία προς το **Βελιγράδι**, και εκείθεν στη **Βουδαπέστη** της Ουγγαρίας και στη **Βιέννη** της Αυστρίας, όπως απεικονίζεται στον χάρτη.

3. Δεύτερος αφανισμός της 6^{ης} Γερμανικής Στρατιάς.

Ως προελαύδιο της επικής της προέλασης στα Βαλκάνια, η 3^η Ουκρανική Στρατιά περικύκλωσε και συνέτριψε ταχύτατα την 6^η Γερμανική Στρατιά στη σημερινή Μολδαβία εντός τριών ημερών (20-23 Αυγούστου 1944) σε συνέργεια με την 2^η Ουκρανική Στρατιά.

Συγκεκριμένα, στη Μολδαβία οι δύο Ουκρανικές Στρατιές (2^η και 3^η) είχαν απέναντί τους να αντιμετωπίσουν δύο Γερμανικές Στρατιές, την 8^η Γερμανική Στρατιά υπό τον Στρατηγό και εγκληματία πολέμου Όττο Βόϊλερ και την περιβόητη 6^η Γερμανική Στρατιά υπό τον Στρατηγό Μαξιμίλιαν Φρέττερ-Πίκο.

Η 6^η Γερμανική Στρατιά είχε ανασυσταθεί εμμονικά (για συμβολικούς λόγους) από τον Χίτλερ μετά την ολοσχερή καταστροφή της στη Μάχη του Στάλινγκραντ. Οι Γερμανικές δυνάμεις (250.000 άνδρες) συνεπικουρούντο από Ρουμανικά στρατεύματα, που ήσαν μεν πολυάριθμα (1.163.000 άνδρες) αλλά με χαμηλό ηθικό και ανεπαρκή εξοπλισμό για να αντιμετωπίσουν τον σαρωτικό «οδοστρωτήρα πυρός» του Σοβιετικού Στρατού, που μάλιστα ενεργούσε υπό συνθήκες αεροπορικής τοπικής υπεροχής (2.200 πολεμικά αεροσκάφη) με άρτια λειτουργούσες γραμμές επαρκούς ανεφοδιασμού.

Πράγματι, σε ελάχιστες ημέρες (20-23 Αυγούστου 1944), οι δύο Ουκρανικές στρατιές κατόρθωσαν να περικυκλώσουν και να εγκλωβίσουν την ανασυσταθείσα 6^η Γερμανική Στρατιά μεταξύ των ποταμών Δνείστερου και Προύθου, όπως απεικονίζεται στον χάρτη, και να της επιφέρουν καταστροφικά πλήγματα: Οι δύο Ουκρανικές στρατιές εξουδετέρωσαν μεταξύ άλλων, ήδη από την πρώτη ημέρα των μαχών, δύο μεραρχίες της 6^{ης} Γερμανικής Στρατιάς (την 15^η και την 306^η του 30^{ου} Σώματος Στρατού), και την απέκοψαν από την βορείως ευρισκομένη 8^η Γερμανική Στρατιά από τις 25 Αυγούστου 1944—ενώ κατ' εκείνη την ημέρα, στο Δυτικό μέτωπο οι Σύμμαχοι

απελευθέρωναν το Παρίσι μετά από βήμερη μάχη.⁷ Ήταν η δεύτερη φορά (η πρώτη ήταν στο Στάλινγκραντ) που η περιβόητη **6^η Γερμανική Στρατιά** του Χίτλερ περιεκυκλώνετο και κατεστρέφετο ολοσχερώς από τον Σοβιετικό Στρατό, αυτή την φορά στα Β.Α. Βαλκάνια.

4. Νότια προέλαση στα Βαλκάνια.

Η συντριπτική ήττα της **6^η Γερμανικής Στρατιάς** παρεκκίνησε τον 23χρονο **Βασιλέα Μιχαήλ** τής Ρουμανίας να διενεργήσει πραξικόπημα στις 23 Αυγούστου 1944, διά του οποίου ανέτρεψε την φιλογερμανική Κυβέρνηση του Ρουμάνου δικτάτορα Αρχιστρατήγου **Ιόν Αντονέσκου**.⁸ Ο Βασιλέας Μιχαήλ διεκήρυξε τότε ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις της Ρουμανίας τίθενται παρά τω πλευρώ των Συμμάχων και διέταξε μονομερή παύση πυρός του Ρουμανικού Στρατού κατά των Σοβιετικών δυνάμεων, παρότι δηλαδή δεν υφίστατο τότε συμφωνία εκχειρίας μεταξύ της Ρουμανίας και της Σοβιετικής Ένωσης.⁹

⁷ Στη *Μάχη των Παρισίων* (19-25 Αυγούστου 1944), το Παρίσι απελευθερώθηκε από την **2^η Γαλλική Τεθωρακισμένη Μεραρχία** υπό τον Γάλλο Στρατηγό **Φιλίπ Λεκλέρκ**, υπαγομένη στην **3^η Αμερικανική Στρατιά** υπό τον Αμερικανό Στρατηγό **George Patton**. Ειδικότερα, κατά την μάχη για την απελευθέρωση των Παρισίων, η **2^η Γαλλική Τεθωρακισμένη Μεραρχία** συνήργησε αφενός με την **4^η Μεραρχία** της 3^{ης} Αμερικανικής Στρατιάς και αφετέρου με την **Γαλλική Αντίσταση**, η οποία σε εκείνη την εξαήμερη μάχη είχε σημαντικές απώλειες (901 νεκρούς και 1.455 τραυματίες) γράφοντας όμως μια χρυσή σελίδα στη Γαλλική Ιστορία.

⁸ Ο Ρουμάνος δικτάτορας **Αρχιστράτηγος Ιόν Αντονέσκου** συνελήφθη κατά το βασιλικό πραξικόπημα (23 Αυγούστου 1944) και δικάστηκε από Ρουμανικό λαϊκό δικαστήριο τον Μάιο 1946, το οποίο τον κατέδικασε σε θάνατο ως εγκληματία πολέμου και προδότη του Ρουμανικού Λαού: Εξετελέσθη την 1 Ιουνίου 1946 από εκτελεστικό απόσπασμα του Ρουμανικού Στρατού.

⁹ Με το βασιλικό του πραξικόπημα (23 Αυγούστου 1944), ο **Βασιλέας Μιχαήλ** έσωσε την Ρουμανία από την καταστροφή και την ατίμωση, όχι όμως και τον θρόνο του: Μετά από τρία χρόνια, το κομμουνιστικό καθεστώς της Ρουμανίας τον εξανάγκασε να παραιτηθεί από τον θρόνο (30 Δεκεμβρίου 1947), παρότι για την διενέργεια του φιλοσυμμαχικού αντιναζιστικού πραξικοπήματός του το 1944 είχε παρασημοφορηθεί από τον **Στάλιν** με το παράσημο της «Τάξεως της Νίκης»—το ανώτατο παράσημο της Σοβιετικής Ένωσης στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο—και από τον Πρόεδρο των Η.Π.Α. **Harry S. Truman** με το παράσημο της «Τάξεως της Λεγεώνας».

Αμέσως στη συνέχεια, η 3^η Ουκρανική Στρατιά προήλασε προς νότο, στη Ρουμανία, όπου μετά από μάχη ανακατέλαβε τις Ρουμανικές πετρελαιοπηγές στο **Πλοϊέστι** (28-31 Αυγούστου 1944), σε συνεργεία με το **5^ο Ρουμανικό Σώμα Στρατού** (40.000 άνδρες), αποκόπτοντας πλήρως και οριστικά τον ανεφοδιασμό των Γερμανικών στρατευμάτων με φυσικά καύσιμα. Κατά συνέπεια, οι μηχανοκίνητες μονάδες της Βέρμαχτ όχι μόνο στο Ανατολικό μέτωπο αλλά και στο Δυτικό μέτωπο, όπως αυτά εξελίσσεται τότε,¹⁰ ήσαν έκτοτε εξαναγκασμένες να περιορίζουν τις κινήσεις τους στα όρια που έθετε η χρήση συνθετικών (όχι φυσικών) καυσίμων που παρήγοντο βιομηχανικά στη Γερμανία τότε.

Ταυτόχρονα, η 3^η Ουκρανική Στρατιά απελευθέρωσε το **Βουκουρέστι** (31 Αυγούστου 1944) από κοινού με την 2^η Ουκρανική Στρατιά: Κατά την είσοδό τους στο Βουκουρέστι, τα Σοβιετικά στρατεύματα έγιναν δεκτά με ενθουσιώδεις εκδηλώσεις από τους κατοίκους τού Βουκουρεστίου (**Εκθεμα 4**), με παρότρυνση προς τούτο τού **Βασιλέως Μιχαήλ** και της νέας Ρουμανικής Κυβέρνησης, όπως κατεγράφη τότε σε ανταπόκριση του **BBC** (<https://www.youtube.com/watch?v=6zU-1CHI5VY>).

Στη συνέχεια, η 3^η Ουκρανική Στρατιά συνέχισε την προέλασή της προς νότο—στα χνάρια του Ρωσοτουρκικού Πολέμου του 1828-1829, ο οποίος είχε συντείνει καθοριστικά στην ανεξαρτησία της Ελλάδος πριν 114 χρόνια—και κατέλαβε τις βουλγαρικές πόλεις-λιμένες **Βάρνα** και **Μπουργκάς** (9 Σεπτεμβρίου 1944), τέσσερις ημέρες αφότου η Σοβιετική Ένωση κήρυξε επίσημα τον πόλεμο κατά

¹⁰ Δυόμισι μήνες πριν την προέλαση της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς στα Βαλκάνια, η μεν 5^η Στρατιά των Η.Π.Α. υπό την ηγεσία του Αμερικανού Στρατηγού **Mark W. Clark** είχε απελευθερώσει την **Ρώμη** (4 Ιουνίου 1944), η δε απόβαση των Συμμάχων στη **Νορμανδία** (6 Ιουνίου 1944) είχε διενεργηθεί με επιτυχία υπό την αρχιστρατηγία του Αμερικανού Στρατηγού **Dwight D. Eisenhower**, με αρχηγό των εκστρατευτικών αποβατικών δυνάμεων τον Άγγλο Στρατηγό **Bernard L. Montgomery**. Προηγουμένως όμως, από το δεύτερο 15θήμερο του Απριλίου 1944, ήτοι σχεδόν δύο μήνες πριν τις νίκες των Συμμάχων στη Ρώμη και την Νορμανδία, η 3^η Ουκρανική Στρατιά, αφού είχε απελευθερώσει την **Οδησό** στις 14 Απριλίου 1944, προέλαυσε ακάθεκτη πλέον προς την Υπερδνειστερία και τα Βαλκάνια.

Έκθεμα 4

Ενθουσιώδης υποδοχή των Σοβιετικών στρατευμάτων ως απελευθερωτών στο **Βουκουρέστι** (31 Αυγούστου 1944).

Έκθεμα 5 (άνω): Λαϊκή υποδοχή μηχανοκινήτων μονάδων της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς στη **Σόφια** μετά την καθεστωτική αλλαγή της 9ης Σεπτεμβρίου 1944.

Έκθεμα 6 (κάτω): Υποδοχή Σοβιετικών αξιωματικών ως ηρώων στο **Βελιγράδι** (21 Οκτωβρίου 1944).

της Βουλγαρίας (5 Σεπτεμβρίου 1944). Ως συνέπεια εκείνων των κατατρεγμένων εξελίξεων, η 3^η Ουκρανική Στρατιά εξανάγκασε την Βουλγαρία σε παράδοση άνευ όρων την ίδια ημέρα (9 Σεπτεμβρίου 1944), οπότε στην εξουσία της Βουλγαρίας εγκαθιδρύθηκε νέα φιλοσοβιετική κυβέρνηση κομμουνιστικής ιδεολογίας («Πατριωτικό Λαϊκό Μέτωπο»).

5. Βόρεια προέλαση στη Γιουγκοσλαβία και στην κεντρική Ευρώπη.

Σε εκείνο το πλαίσιο, μετά από μία εβδομάδα, από τις 16 Σεπτεμβρίου 1944, οι Βουλγαρικές Ένοπλες Δυνάμεις υπήχθησαν υπό την αρχιστρατηγία του Ρώσου Στρατάρχη **Τολμππούκιν** της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς, που στη συνέχεια απελευθέρωσε την **νότια Γιουγκοσλαβία** σε συνέργεια με την 1^η, 2^η και 4^η Βουλγαρική Στρατιά (σύνολο 340.000 ανδρών), απελευθέρωσε το **Βελιγράδι** (20 Οκτωβρίου 1944) σε συνέργεια με την 2^η Ουκρανική Στρατιά και με το 1^ο και 12^ο Σώμα Στρατού των Γιουγκοσλάβων παρτιζάνων του Στρατάρχη Τίτο (Εκθεμα 6). Μετέπειτα, η 3^η Ουκρανική Στρατιά προήλασε προς βορρά και συμμετέσχε στην απελευθέρωση της **Βουδαπέστης** (13 Φεβρουαρίου 1945) και της **Βιέννης** (13 Απριλίου 1945), όπως απεικονίζεται και προσδιορίζεται ημερολογιακά στον χάρτη.

6. Επιχειρησιακό δόγμα καθεστωτικών αλλαγών

Προφανώς, όσον αφορά στην απελευθέρωση της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, το επιχειρησιακό δόγμα της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς ήταν ο συνδυασμός μαζικής εισβολής των δυνάμεών της στα σύνορα του εχθρού (Ρουμανία και μετέπειτα Βουλγαρία) σε συνδυασμό με σχεδόν ταυτόχρονη φιλοσοβιετική αλλαγή (επαναστατική ή πραξικοπηματική) του πολιτικού καθεστώτος της εχθρικής χώρας, την οποία (εσωτερική) αλλαγή επρόκειτο να προκαλέσει (καταλυτικά ή και καθοριστικά) η ανά περίπτωση (εξωτερική) εισβολή της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς.

Δι' εκείνου του επιχειρησιακού δόγματος επομένως, η 3^η Ουκρανική Στρατιά απέφυγε την διασπορά των δυνάμεών της σε πολλαπλά μέτωπα (σε μια αλληλουχία ατέρμονων ή και άσκοπων εχθροπραξιών) στα ανατολικά και νότια Βαλκάνια, επετάχυνε χρονικά την απελευθέρωση της Ελλάδος και της Γιουγκοσλαβίας, και κατέστρεψε ευχερέστερα τις Γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις στα Βαλκάνια, τουλάχιστον όσες συνεσωρεύοντο υποχωρούσες ή αποχωρούσες στη Γιουγκοσλαβία.

Μεταξύ άλλων, για την επιτυχή εφαρμογή εκείνου του επιχειρησιακού δόγματος—που έσωσε χιλιάδες ζωές και απεσόβησε τεράστιες υλικές καταστροφές στα Βαλκάνια και ειδικά στη Ρουμανία, την Βουλγαρία και την Ελλάδα—ο Διοικητής της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς Στρατηγός **Τολμππούκιν** απέκτησε την φήμη στρατιωτικού ηγέτη που προσπαθούσε να ελαχιστοποιεί τις απώλειες των στρατευμάτων του. Γι' αυτόν δε τον λόγο, οι αξιωματικοί και οι στρατιώτες του τον περιέβαλλαν με μεγάλη εκτίμηση, ειλικρινή σεβασμό και απόλυτη εμπιστοσύνη.

Είναι μάλιστα αξιοσημείωτο ότι μετά την κατάληψη της Βουλγαρίας (9 Σεπτεμβρίου 1944), οι στρατιωτικοί ηγέτες των δύο Ουκρανικών Στρατιών (2^{ης} και 3^{ης}) προήχθησαν στον ανώτατο βαθμό του «Στρατάρχη της Σοβιετικής Ένωσης» (Маршал Советского Союза), ο μιν **Μαλινόφσκυ** της 2^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς στις 10 Σεπτεμβρίου 1944, ο δε **Τολμππούκιν** της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς δύο ημέρες μετά (12 Σεπτεμβρίου 1944), και εκάτερος ανεκηρύχθη «Ηρώας της Σοβιετικής Ένωσης» (Герой Советского Союза), που ήταν η ανώτατη τιμητική διάκριση της Σοβιετικής Ένωσης.

7. Απελευθέρωση της ηπειρωτικής Ελλάδος το 1944.

Από την τελευταία εβδομάδα του Αυγούστου 1944, εν όψει της προσεγγίζουσας τα Ελληνο-Βουλγαρικά σύνορα 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς, και ειδικά κατόπιν της από 30 Αυγούστου 1944 διαταγής του Γερμανού **Πτεράρχου Χέλμουτ Φέλμι**, διοικητή του εν Ελλάδι

Έκθεμα 7

Σέρρες κατά την «απελευθέρωσή» της
από τον Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. (14 Σεπτεμβρίου 1944):
Στελέχη του Ε.Α.Μ. στο κεντρικό μπαλκόνι του κτηρίου
εν μέσω της Ελληνικής σημαίας (δεξιά)
και της Βουλγαρικής σημαίας (αριστερά),
με παρουσία Βουλγάρων στρατιωτών (δεξιά μπαλκόνι).

68^ο Σώματος Στρατού της Βέρμαχτ, άρχισε η αποχώρηση των Γερμανικών στρατευμάτων κατοχής από την ηπειρωτική Ελλάδα.

Η Αλεξανδρούπολη και ευρύτερα ο νομός Έβρου εκκενώθηκαν από τους Γερμανούς εσπευσμένα στις 3 Αυγούστου 1944—οι Γερμανοί έδωσαν προτεραιότητα στην αποχώρησή τους από τον Έβρο διότι εκεί οι δυνάμεις τους απειλούντο εμφανώς πλέον τότε από την επελαύνουσα 3^η Ουκρανική Στρατιά—η Πάτρα στις 4 Σεπτεμβρίου, η Καλαμάτα στις 6 Σεπτεμβρίου κ.ο.κ.

Εν τούτοις, όσον αφορά στα Βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής στην Ελλάδα, η νέα φιλορωσική κυβέρνηση της Βουλγαρίας μεθόδευε, σε συνεννόηση με τον Ε.Λ.Α.Σ. από τις 11 Σεπτεμβρίου 1944, ένα σύστημα βουλγαρο-ελληνικής δυαρχίας στη Θράκη και στην ανατολική Μακεδονία, συγκροτώντας κοινές «επαναστατικές επιτροπές», στις οποίες συμμετείχαν εκπρόσωποι της νέας φιλορωσικής Βουλγαρικής κυβέρνησης και εκπρόσωποι του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. Στο πλαίσιο της ατύπως και ασαφώς συμφωνηθείσας δυαρχίας, ένοπλες μονάδες του Ε.Λ.Α.Σ. εισήλθαν αμαχητί ως «απελευθερωτές» στην Αλεξανδρούπολη στις 11 Σεπτεμβρίου, στην Καβάλα και την Ξάνθη στις 12 Σεπτεμβρίου, στις Σέρρες και την Κομοτηνή στις 14 Σεπτεμβρίου 1944, κ.ο.κ., χωρίς όμως τα βουλγαρικά στρατεύματα να αποχωρήσουν από τις «απελευθερωθείσες» πόλεις στη Θράκη και την Μακεδονία: Κατά συνέπεια, η γαλανόλευκη κυμάτιζε δίπλα από την σημαία της Βουλγαρίας¹¹ σε δημαρχιακά καταστήματα και άλλα οικήματα σε δυαρχούμενες πλέον περιοχές στη βόρεια Ελλάδα.

Τότε όμως, μετά από μόλις δύο ημέρες από την «απελευθέρωση» των Σερρών και της Κομητηνής από δυνάμεις του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ., συνέβησαν καταγιγιστικές εξελίξεις υπέρ της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδος: Από την 16 Σεπτεμβρίου 1944, οι Βουλγαρικές Ένοπλες

¹¹ Στην παρατιθέμενη φωτογραφία (Εκθεμα 7), ληφθείσα στις Σέρρες την 14/9/1944, δημοσιευθείσα από τον Βασίλη Γιαννογλούδη στο από 14/9/2011 [άρθρο](#) του στον ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗ Σερρών, διακρίνονται στελέχη του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. στο κεντρικό μπαλκόνι (μεταξύ της ελληνικής και της βουλγαρικής σημαίας) και ομάδα Βουλγάρων στρατιωτών στο δεξιό μπαλκόνι (δεξιά της ελληνικής σημαίας).

Έκθεμα 8

Ο **Τσώρτσιλ** (αριστερά), ο **Στάλιν** (κέντρο)
και ο Υπ. Εξωτερικών της Βρετανίας **Ήντεν** (δεξιά)
στην 4η Συνδιάσκεψη της Μόσχας (9-19 Οκτωβρίου 1944).

Δυνάμεις υπήχθησαν εξαναγκαστικά υπό την αρχιστρατηγία του Ρώσου Στρατάρχη **Τολμππούκχιν** της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς. Την ίδια ημέρα (16 Σεπτεμβρίου 1944) στη Μόσχα, ο Υπουργός Εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης **Βιάτσεσλαβ Μολότοφ** προέβη, εις επήκοον των Βουλγάρων, των Γιουγκοσλάβων, των Ελλήνων και των Συμμάχων (Η.Π.Α. και Βρετανίας) στην εξής βαρυσήμαντη δήλωση: «*Πρέπει να απαιτηθεί από την Βουλγαρία να εκκενώσει όλη την Γιουγκοσλαβική και Ελληνική επικράτεια*» ('Bulgaria should be required to evacuate all Yugoslav and Greek territory').¹²

Σημειωτέον ότι εκείνη η επιγραμματική και βαρυσήμαντη δήλωση του Υπουργού Εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης **Μολότοφ** (16 Σεπτεμβρίου 1944), έγινε τρεις εβδομάδες **πριν** την άτυπη συμφωνία μεταξύ του **Τσόρτσιλ** και του **Στάλιν** στη Μόσχα (9 Οκτωβρίου 1944) (**Εκθεμα 8**), όπου συμφώνησαν ότι η Ελλάδα θα υπήγετο στη σφαίρα επιρροής της μεν Αγγλίας κατά το μείζον (90%) της δε Σοβιετικής Ένωσης κατά το έλασσον (10%), όσον αφορά δηλαδή στην επιρροή των πολιτικών κομμάτων της μεταπολεμικής Ελλάδος.

Επίσης πρέπει να επισημανθεί ότι η μοναδική δύναμη της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς που διέβη τα Ελληνο-Βουλγαρικά σύνορα τον Σεπτέμβριο 1944 και εισήλθε στη Θράκη, ήταν μία αναγνωριστική ένοπλη διμοιρία κατά διαταγή του Στρατάρχη **Τολμππούκχιν**, παρότι, όπως είναι ευνόητο από στρατιωτική άποψη, η 3^η Ουκρανική Στρατιά μπορούσε να προελάσει τότε προς νότο και να καταλάβει κυριολεκτικά εντός 48 ωρών την Θράκη και την ανατολική Μακεδονία (αφού είχαν πλέον εκκενωθεί από Γερμανικά στρατεύματα).

8. Συμμαχικές διαβουλεύσεις για την Ελλάδα.

Η άποψη¹³ στάση της Σοβιετικής Ένωσης όσον αφορά στην ακεραιότητα της Ελληνικής επικρατείας τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο του 1944,

¹² Foreign Office 371/43610 R16109.

¹³ Η στάση του Στάλιν και της Σοβιετικής Ένωσης σχετικά με την Ελλάδα το 1944-1945 χαρακτηρίστηκε ως «**άποψη**» από τον ίδιο τον **Τσόρτσιλ** επί λέξει ως εξής: «*Ο Ηντεν [Υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας] και εγώ κατά την επίσκεψή μας στη Μόσχα τον Οκτώβριο [1944] αναγνωρίσαμε ότι η Ρωσία θα έχει*

οφείλεται σε διπλωματικές διαβουλεύσεις που είχαν προηγηθεί κατά την δίμηνη περίοδο από 18 Μαΐου μέχρι 15 Ιουλίου 1944 μεταξύ της Βρετανίας, της Σοβιετικής Ένωσης και μεταγενεστέρως των Η.Π.Α., με θέμα ένα σχέδιο του **Τσώρτσιλ** για κατανομή «σφαιρών επιρροής» των Συμμάχων στα Βαλκάνια, ήτοι κατ' αρχάς για την υπαγωγή της μεν **Ελλάδος** στην Αγγλική «σφαίρα επιρροής», της δε **Ρουμανίας** (και μετέπειτα της **Βουλγαρίας**) στη Σοβιετική «σφαίρα επιρροής».

Όπως αναφέρει ο ίδιος ο Τσώρτσιλ στα απομνημονεύματά του, «στις 18 Μαΐου 1944, ο Ρώσος πρεσβευτής στο Λονδίνο ήλθε στο Υπουργείο Εξωτερικών για να συζητήσει μια πρόταση γενικής φύσεως που είχε κάνει ο **Ήντεν** [Υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας]. Σύμφωνα με αυτήν, η **Ε.Σ.Σ.Δ.** θα θεωρούσε προσωρινά ότι οι υποθέσεις της **Ρουμανίας** την αφορούσαν ιδιαίτερος εφ' όσον διαρκούσε ο πόλεμος, ενώ θα μας άφηναν ελευθέρους εις την **Ελλάδα**. Οι Ρώσοι ήσαν διατεθειμένοι να δεχθούν, επιθυμούσαν όμως να ξέρουν εάν είχαμε συμβουλευτεί την **Αμερική**» [Τσώρτσιλ, *ibid*, τ. 6, β. 1, σ. 72].

Η Αμερικανική Κυβέρνηση όμως, ευθύς μόλις πληροφορήθηκε την πρόταση του Τσώρτσιλ—από έγγραφο μήνυμά του προς τον Πρόεδρο των Η.Π.Α. με ημερομηνία 31 Μαΐου 1944—προέβαλε σοβαρές επιφυλάξεις για δύο λόγους: Αφενός διότι επί της αρχής οι Η.Π.Α. αντετίθεντο στην εφαρμογή τής εν πολλοίς αποικιοκρατικής ιδέας του Τσώρτσιλ περί «σφαιρών επιρροής» στην Ευρώπη στη μεταπολεμική εποχή, και αφετέρου διότι οι Βρετανοί είχαν αρχικά εμπλακεί σε διαβουλεύσεις περί «σφαιρών επιρροής» με τους Ρώσους μονομερώς, χωρίς δηλαδή να έχουν προηγουμένως ενημερώσει τους Αμερικανούς, ως όφειλαν, ως Συμμάχους εν καιρώ πολέμου.

Τελικά όμως, από τις 13 Ιουνίου 1944, ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. **Φραγκλίνος Ρούζβελτ** συγκατετέθη απροθύμως σε νεώτερη πρόταση του Τσώρτσιλ—όπως αυτή διατυπώθηκε στο από 11 Ιουνίου 1944

προεξάρχουσα γνώμη στα πράγματα της **Ρουμανίας** και της **Βουλγαρίας**, ενώ εμείς θα κανονίζαμε κατά το δοκούν τα της **Ελλάδος**. Ο Στάλιν ετήρησε άψογη στάση κατά τις μάχες εναντίον τού **Ε.Λ.Α.Σ.** και των κομμουνιστών που κράτησαν έξι εβδομάδες μέσα στην πόλη των Αθηνών, παρά το γεγονός ότι όλα αυτά ήσαν πολύ δυσάρεστα σε αυτόν και στους περί αυτόν» [Τσώρτσιλ, *ibid*, τ. 6, β. 2 («**Το Σιδηρούν Παραπέτασμα**»), σ. 84].

έγγραφο μήνυμά του προς τον Ρούζβελτ—για «δοκιμαστική» εφαρμογή τής πρότασης περί «σφαιρών επιρροής» στα Βαλκάνια για ένα **τρίμηνο**, με την ρητή επισήμανση του Ρούζβελτ προς τον Τσώρτσιλ ότι «οφείλουμε να προσέξουμε πολύ ώστε να καταστεί σαφές ότι δεν δημιουργούμε καμία ζώνη επιρροής για την περίοδο η οποία θα επακολουθήσει τον πόλεμο» (Τσώρτσιλ, *ibid*, τ. 6, β. 1, σ. 75).

Σε εκείνο το πλαίσιο, μετά από ένα μήνα, στις 11 Ιουλίου 1944, ο Τσώρτσιλ απέστειλε ένα προσωπικό του μήνυμα στον Στάλιν, στο οποίο διετύπωνε μεταξύ άλλων τα εξής: «Προ ολίγων εβδομάδων ο Ήντεν επρότεινε εις τον πρεσβευτή σας όπως η Σοβιετική Κυβέρνηση αναλάβει την διεύθυνση των υποθέσεων εις την **Ρουμανία**, οι δε Βρετανοί πράξουν το αυτό στην **Ελλάδα**. . . . Ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. συνεφώνησε να γίνει μία **δοκιμή επί τρείς μήνες**. Οι μήνες αυτοί, Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος δυνατόν να αποβούν λίαν σημαντικοί, Στρατάρχα Στάλιν» (Τσώρτσιλ, *ibid*, τ. 6, β. 1, σ. 77).

Ο δε Στάλιν απήντησε μετά από τέσσερεις ημέρες, στις 15 Ιουλίου 1944, επί λέξει ως εξής: «Όσον αφορά το θέμα της **Ρουμανίας** και της **Ελλάδος**... Ένα πράγμα είναι σαφές δι' εμέ: ότι η Αμερικανική Κυβέρνηση έχει ωρισμένους δισταγμούς ως προς το ζήτημα αυτό και ότι θα είναι προτιμότερον να επανέλθωμεν επ' αυτού όταν λάβουμε την Αμερικανική απάντηση εις την ερώτησή μας. Ευθύς ως μας καταστούν γνωστές οι απόψεις τής Αμερικανικής Κυβερνήσεως θα σπεύσω να σας γράψω και πάλι επί του θέματος» (Τσώρτσιλ, *ibid*, τ. 6, β. 1, σ. 78).

Παρότι ο Στάλιν με την απάντησή του δεν ανέλαβε ρητώς υποχρεώσεις ούτε απεδέχθη δεσμεύσεις σχετικά με την Ελλάδα, εν τούτοις είχε διαμορφωθεί πλέον το διπλωματικό πλαίσιο και το συμμαχικό κλίμα για την διασφάλιση της Ελληνικής επικρατείας, ήτοι όχι μόνον για την εκκένωση της ηπειρωτικής Ελλάδος από τα Γερμανικά και τα Βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής αλλά και για την μη προέλαση μεγάλων σχηματισμών της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς σε Ελληνικό έδαφος. Ο Στάλιν, ως σκληρός διαπραγματευτής, είχε ήδη πάρει από τον Τσώρτσιλ αυτό που πρωτίστως ενδιέφερε τους Ρώσους τότε στα Βαλκάνια: Τον Σοβιετικό έλεγχο της Ρουμανίας και των πετρελαίων της, και κατ' επέκταση της Βουλγαρίας και του Ευξείνου

Έκθεμα 9

Κάτοικοι της Πάτρας, με συμμετοχή Βρετανών στρατιωτών, πανηγυρίζουν την απελευθέρωση της πόλεως (4 Οκτωβρίου 1944).

Έκθεμα 10
Βρετανικές δυνάμεις στην **Πάτρα**
μετά την απελευθέρωση της πόλεως
(4 Οκτωβρίου 1944).

Πόντου, με αντάλλαγμα τον Βρετανικό έλεγχο της Ελλάδος και της ανατολικής Μεσογείου.

9. Η Ελλάδα στη Βρετανική «σφαίρα επιρροής».

Σε εκείνο το πλαίσιο, η 3^η Ουκρανική Στρατιά συνετέλεσε, καθοριστικά και με απόλυτη συνέπεια, στη σταδιακή εκκένωση της Ελλάδος όχι μόνον από τα Γερμανικά αλλά και από τα Βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής, εν αναμονή της παραπάνω άτυπης *Συμφωνίας της Μόσχας* μεταξύ Τσώρτσιλ και Στάλιν στις 9 Οκτωβρίου 1944, περί της εν πολλοίς *ψυχροπολεμικής* κατανομής των ποσοστών επιρροής της Βρετανίας και της Σοβιετικής Ένωσης στα Βαλκάνια.

Σημειωτέον δε ότι η *Συμφωνία της Μόσχας* (9 Οκτωβρίου 1944) συνήφθη πέντε ημέρες **μετά** την αποχώρηση των Γερμανών από την Πάτρα και την επακόλουθη κατάληψή της αυθημερόν από Βρετανικές μονάδες καταδρομών (4 Οκτωβρίου 1944) (**Εκθεματα 9 - 10**). Δηλαδή το αντικειμενικό ιστορικό γεγονός ότι Βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις άρχισαν να φθάνουν στην Ελλάδα **πριν** την *Συμφωνία της Μόσχας* (**Εκθεμα 8**), καταδεικνύει την αποτελεσματικότητα που είχαν οι προηγηθείσες διαβουλεύσεις του Τσώρτσιλ με τον Στάλιν το καλοκαίρι του 1944 περί δοκιμαστικής τρίμηνης εφαρμογής «ζωνών επιρροής» στα Βαλκάνια από τους Συμμάχους.

Δύο ημέρες δε μετά την *Συμφωνία της Μόσχας* και κατ' εφαρμογή αυτής, η Βρετανία απέστειλε τελεσίγραφο (11 Οκτωβρίου 1944) στη νέα φιλορωσική Κυβέρνηση της Βουλγαρίας, διά του οποίου απαιτούσε οι βουλγαρικές στρατιωτικές δυνάμεις να εκκενώσουν την Θράκη και την Μακεδονία αμέσως, εντός 15 ημερών, όπερ και εγένετο: Η αποχώρηση των Βουλγαρικών στρατευμάτων κατοχής από την Ελλάδα ολοκληρώθηκε¹⁴ στις **26 Οκτωβρίου 1944**—στην 32^η

¹⁴ Η μεγάλη σημασία που το Κρεμλίνο απέδιδε στην αποχώρηση των Βουλγαρικών στρατευμάτων από την Ελλάδα και την Γιουγκοσλαβία, καταδεικνύεται μεταξύ άλλων από τον χρονισμό της συνθηκολόγησης της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας. Παρότι η συνθηκολόγηση της Ρουμανίας υπεγράφη στη Μόσχα σχετικά σύντομα, στις 12 Σεπτεμβρίου 1944, εντούτοις η υπογραφή της αντίστοιχης συνθηκολόγησης της Βουλγαρίας καθυστέρησε

επέτειο απελευθερώσεως της Θεσσαλονίκης από τους Έλληνες (26 Οκτωβρίου 1912)—και κατά συνακολουθία το άτυπο σύστημα βουλγαρο-ελληνικής δυαρχίας στην τοπική αυτοδιοίκηση στη Θράκη και την ανατολική Μακεδονία κατέληξε έκτοτε οριστικά στον «σκουπιδοτενεκέ της Ιστορίας».

Την επομένη τού Βρετανικού τελεσιγράφου προς την Βουλγαρία για ανάκληση των στρατευμάτων της από την βόρεια Ελλάδα, η σβάστικα της Βέρμαχτ υπεστάλη οριστικά στην Ακρόπολη και ο τελευταίος Γερμανός στρατιώτης απεχώρησε εσπευσμένως από την Αθήνα στις 12 Οκτωβρίου 1944. Αμέσως μετέπειτα, τα πρώτα Βρετανικά στρατεύματα αλεξιπτωτιστών έφθασαν αεροπορικώς στο αεροδρόμιο των Μεγάρων και εκείθεν στην Αθήνα (13-14 Οκτωβρίου 1944), με συναίνεση του Στάλιν πλέον, τέσσερις ημέρες πριν η εξόριστη Κυβέρνηση της Ελλάδος με πρωθυπουργό τον Γεώργιο Παπανδρέου φθάσει στην Αθήνα (18 Οκτωβρίου 1944).

Δηλαδή στις 12 Οκτωβρίου 1944 δεν ετέθη σε εφαρμογή το μυστικό σχέδιο του Κ.Κ.Ε. για ένοπλη κατάληψη της εξουσίας στην Αθήνα από τον Ε.Λ.Α.Σ., παρότι εκείνο το σχέδιο είχε εκπονηθεί από την ηγεσία του Κ.Κ.Ε. από το 1943 και παρότι το «Πολιτικό Γραφείο» τού

μέχρις ότου και ο τελευταίος Βούλγαρος στρατιώτης αποχωρήσει από την Ελλάδα: Τελικά υπεγράφη στη Μόσχα δύο ημέρες μετά την αποχώρηση όλων των ενόπλων Βουλγάρων από την Ελλάδα (26 Οκτωβρίου 1944), ήτοι την **28^η Οκτωβρίου 1944**, κατά την 4^η επέτειο του ΟΧΙ των Ελλήνων στη φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι. Δηλαδή τότε έλαβε χώρα ένα μοναδικό φαινόμενο στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο: Ενώ ο Βουλγαρικός Στρατός ουσιαστικά πολεμούσε κατά της Βέρμαχτ υπό τις διαταγές τού Στρατηγού **Τολμππούκιν** της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς από τις 16 Σεπτεμβρίου 1944, εντούτοις τυπικά η Σοβιετική Ένωση και η Βουλγαρία παρέμεναν πολέμιοι (εμπόλεμοι εχθροί) μέχρι και δύο ημέρες μετά την αποχώρηση όλων των Βουλγαρικών στρατευμάτων από την Ελλάδα κατά την λήξη του Βρετανικού τελεσιγράφου (26 Οκτωβρίου 1944). Προφανώς ο Στάλιν διατηρούσε μέχρι τότε το εμπόλεμο μεταξύ των δύο χωρών, υπό την κατοχική παρουσία της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς στη Βουλγαρική επικράτεια, προκειμένου να διασφαλίσει ότι οι Βούλγαροι θα συνεμορφούντο πλήρως με το τελεσίγραφο των Βρετανών Συμμάχων του, όπως και έγινε. Δυστυχώς τα παθήματα της Βουλγαρίας στα πρώτα κομμουνιστικά της βήματα δεν έγιναν μαθήματα για το παρ' ημίν Ε.Λ.Α.Σ. εγκαίρως, το 1944, ώστε η Ελλάδα να αποφύγει την εμφυλιακή της παραφροσύνη.

κόμματος είχε λάβει την απόφαση, τον Αύγουστο 1944, να το εφαρμόσει αμέσως μετά την αποχώρηση των Γερμανικών στρατευμάτων κατοχής από την πρωτεύουσα της Ελλάδος.¹⁵

Το Κ.Κ.Ε. εξαναγκάστηκε να εγκαταλείψει προσωρινά εκείνο το σχέδιο στο τέλος Σεπτεμβρίου 1944, διά της *Συμφωνίας τής Καζέρτας* (26 Σεπτεμβρίου 1944), διά της οποίας το Κ.Κ.Ε. αποδέχθηκε ως αρχιστράτηγο όλων των μετακατοχικών ενόπλων δυνάμεων στην Ελλάδα τον Άγγλο Στρατηγό **Ρόναλντ Μ. Σκόμπι**, λόγω (1) των ως άνω προηγηθεισών λυσιτελών διαβουλεύσεων (18 Μαΐου - 15 Ιουλίου 1944) μεταξύ των Συμμάχων για υπαγωγή τής Ελλάδος στη Βρετανική «*σφαίρα επιρροής*», (2) της αποτυχημένης και τραγικής (παρότι ηρωικής) *Εξέγερσης της Βαρσοβίας* (1 Αυγούστου-2 Οκτωβρίου 1944), η οποία κατεπνίγη στο αίμα από τις Γερμανικές δυνάμεις κατοχής,¹⁶ και (3) ότι υφίστατο πλέον και επρόκειτο να τεθεί σε εφαρμογή ένα

¹⁵ Δρ. Ιωάννης Δασκαρόλης, «[Το μυστικό σχέδιο της ηγεσίας του ΚΚΕ για την αιφνιδιαστική κατάληψη των Αθηνών πριν την απελευθέρωση \(Αύγουστος 1944\)](https://www.istorikathemata.com/2010/12/1944.html)», *Θέματα Ελληνικής Ιστορίας* (10-12-2010)—με παράθεση αποσπασμάτων από το βιβλίο του Γιάννη Ιωαννίδη (ηγετικού στελέχους του Κ.Κ.Ε. στην κατοχή και τον Εμφύλιο) με τίτλο «*Αναμνήσεις: Προβλήματα της πολιτικής του ΚΚΕ στην Εθνική Αντίσταση 1940-1945* (Θεμέλιο: Αθήνα 1979)—αναγνώσιμο [εδώ](https://www.istorikathemata.com/2010/12/1944.html): <https://www.istorikathemata.com/2010/12/1944.html>

¹⁶ Η θεμελιώδης διαφορά μεταξύ αφενός της Εθνικής Αντίστασης της Πολωνίας και αφετέρου της Εθνικής Αντίστασης της Γαλλίας και της Γιουγκοσλαβίας, είναι ότι οι Πολωνοί απεφάσισαν *μονομερώς*, χωρίς προσυνηννόηση και **ομόφωνη** συναίνεση των Συμμάχων, να απελευθερώσουν την πρωτεύουσά τους—βάσει της μονοδιάστατης και πεπλανημένης αντίληψης ότι η *Εξέγερση τής Βαρσοβίας* θα διαρκούσε δήθεν μόνον έξι ημέρες, αφού τα Σοβιετικά Στρατεύματα είχαν τότε προελάσει μέχρι τις ανατολικές παρυφές τής Βαρσοβίας—σε αντίθεση με τους Γάλλους και τους Γιουγκοσλάβους παρτιζάνους, που πρωτοστάτησαν στην απελευθέρωση της πρωτεύουσας της χώρας τους κατ' **ομοφωνία** των Συμμάχων, σε σύμπραξη με συμμαχικές στρατιωτικές δυνάμεις: οι μεν Γάλλοι σε συνέργεια με τακτικές δυνάμεις του Γαλλικού Στρατού και της 3^{ης} Αμερικανικής Στρατιάς στις 19-25 Αυγούστου 1944 (**Υποσημ. 7**), οι δε Γιουγκοσλάβοι σε συνέργεια με την 2^η και 3^η Ουκρανική Στρατιά (12-20 Οκτωβρίου 1944). Υπό το πρίσμα εκείνων των καταγιστικών εξελίξεων, το Κ.Κ.Ε. αντελήφθη τότε (Σεπτέμβριο 1944) ότι χωρίς **ομόφωνη** συναίνεση των *εν καιρώ πολέμου* Συμμάχων, τυχούσα απόπειρα ένοπλης κατάληψης της εξουσίας στην Αθήνα στις 12 Οκτωβρίου 1944 από τον Ε.Λ.Α.Σ. θα είχε την κατάληξη όχι της απελευθέρωσης των Παρισίων από τους Γάλλους, ούτε της τότε επικειμένης απελευθέρωσης του Βελιγραδίου από τους Γιουγκοσλάβους, αλλά της *Εξέγερσης της Βαρσοβίας* από τους Πολωνούς (όπως έγινε αργότερα στα «Δεκεμβριανά»).

αντίθετο Βρετανικό σχέδιο («αντισχέδιο»)¹⁷ για ταχύτατη κατάληψη του κέντρου τής Αθήνας και του λιμένος Πειραιώς, από Βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις αμέσως μετά την αποχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα, βάσει των προηγηθεισών σχετικών διαβουλεύσεων μεταξύ του **Τσώρτσιλ** και του **Στάλιν**.

Εις εφαρμογή δε εκείνου του Βρετανικού σχεδίου, από την 16 Σεπτεμβρίου 1944, ήτοι 10 ημέρες πριν την *Συμφωνία της Καζέρτας*, «*δύο Βρετανικές ταξιαρχίες προερχόμενες εξ Αιγύπτου ευρίσκοντο εν επιφυλακή προς κατάληψη της περιοχής των Αθηνών και προς απελευθέρωση ούτω της οδού διά την άφιξη της βοήθειας, αποκατάσταση της τάξεως και επιστροφή τής Ελληνικής κυβερνήσεως*» [Τσώρτσιλ, *ibid*, τ. 6, β. 1, σ. 148].

Σε εκείνο το πλαίσιο, η πρόταση του Τσώρτσιλ περί υπαγωγής της Ελλάδος στη Βρετανική «σφαίρα επιρροής» μετά την εκκένωσή της

¹⁷ Το Βρετανικό σχέδιο άρχισε να καταρτίζεται από της αρχές Αυγούστου 1944, όπως αρχικά διατυπώθηκε στην από 6 Αυγούστου 1944 εισήγηση του **Τσώρτσιλ** προς τον Αρχηγό του Αυτοκρατορικού Επιτελείου της Βρετανίας ως εξής:

«1. Είναι πιθανόν, εντός μηνός περίπου από σήμερα, ότι θα πρέπει να στείλουμε εις Αθήνας 10 - 12.000 άνδρες, με ολίγα άρματα μάχης, πυροβόλα και θωρακισμένα οχήματα. Η μονάς αυτή θα ηδύνατο να επιβιβασθεί τώρα και, ούτω, κατά πάσα πιθανότητα θα δύναται να ευρίσκεται επί τόπου κατά την κρίσιμη στιγμή, οι συνέπειες της οποίας δυνατόν να αποβούν κεφαλαιώδους σημασίας διά την στάση την οποία θα υιοθετήσει τελικά η κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητος. Θα ηδύνατο να ενισχυθή διά των στρατευμάτων των αεροδρομίων τού Δέλτα και δια συγκεντρώσεως μιας δυνάμεως λαμβανομένης εκ των 200.000 ανδρών τούς οποίους διαθέτουμε ακόμη εις την Αίγυπτο.

2. Δεν πρόκειται, επαναλαμβάνω, να επιχειρήσουμε να κυριαρχήσουμε επί της Ελλάδος, ούτε να εξέλθουμε των προαστίων των Αθηνών, η πόλις όμως αυτή είναι η έδρα της κυβερνήσεως και η ασφάλειά της πρέπει να κατοχυρωθή, όπως και όλες οι οδοί προσπελάσεως. Ολίγα μυδραλιοβόλα θα ήσαν πολύ χρήσιμα.

3. Λαμβάνουμε ως προϋπόθεση ότι οι Γερμανοί θα έχουν προηγουμένως φύγει ή θα κατευθύνονται με πάσα ταχύτητα προς βορράν, και ότι τα αποβιβαζόμενα εις τον Πειραιά στρατεύματά μας θα γίνουν ευμενώς δεκτά από την πλειοψηφία τού πληθυσμού των Αθηνών, συμπεριλαμβανομένων των ανωτέρω στρατευμάτων. Το σχέδιο αυτό πρέπει να περιβληθή διά πάσης μυστικότητος...

4. Σημειώσατε ότι ο χρόνος έχει μεγαλύτερη σημασία από τον αριθμό [στρατιωτών] και ότι είναι προτιμότερη η αποστολή 5.000 στρατιωτών εντός πέντε ημερών αντί 7.000 στρατιωτών εντός επτά ημερών. Εννοείται ότι αυτή η δύναμη δεν χρειάζεται να είναι μηχανοκίνητη. Παρακαλώ να συζητήσουμε σχετικώς με την πρώτη ευκαιρία.» [Τσώρτσιλ, *ibid*, τ. 6, β. 1, σ. 104].

από τα Γερμανικά στρατεύματα κατοχής είχε πλέον πραγματοποιηθεί από την 18 Οκτωβρίου 1944.

10. Βρετανικός δάκτυλος.

Επομένως, οι ειδικές συνθήκες (conditions) της απελευθέρωσης της Ελλάδος το 1944, ήτοι η **μη-κομμουνιστικοποίησή** της κατά την απελευθέρωσή της (σε αντίθεση με την κομμουνιστικοποίηση των άλλων βαλκανικών χωρών το 1944-1945), οφείλεται αδιαμφισβήτητα στον **Τσώρτσιλ**. Αλλά η **απελευθέρωση καθ' εαυτή** (per se), ήτοι η οριστική εκκένωσή της από τα Γερμανικά και τα Βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής, είναι μονοσήμαντο¹⁸ αποτέλεσμα της προέλασης της **3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς** μέχρι τα Ελληνο-Βουλγαρικά σύνορα τον Σεπτέμβριο του 1944.

Μεταφορικά, Σοβιετικός ήταν ο **βραχίονας** (η 3^η Ουκρανική Στρατιά) που επετέλεσε την απελευθέρωση της Ελλάδος (όπως και των υπολοίπων βαλκανικών χωρών), ενώ Βρετανικός ήταν ο **δάκτυλος** που καθόρισε τις επί μέρους συνθήκες της απελευθέρωσης, ήτοι απελευθέρωση χωρίς κομμουνιστικοποίηση αλλά με καταναγκαστική ένταξη της Ελλάδος στην Αγγλο-Αμερικανική «σφαίρα επιρροής», χωρίς να επιτραπούν στην Ελλάδα οιαδήποτε περιθώρια (βαθμοί ελευθερίας) να εξελιχθεί σε αδέσμευτη ή ουδέτερη χώρα στη μεταπολεμική ψυχροπολεμική εποχή.

¹⁸ Όπως προκύπτει από τα παραπάνω στοιχεία, ακόμη και εάν οι Βρετανοί ουδόλως επενέβαιναν στρατιωτικά στην Ελλάδα το 1944 και εάν δεν υφίστατο Εθνική Αντίσταση το 1944, και πάλι τα Γερμανικά και τα Βουλγαρικά στρατεύματα κατοχής θα είχαν αποχωρήσει από την Ελλάδα τότε, όπως δηλαδή απεχώρησαν σχεδόν αμαχητί από την Ρουμανία και την Βουλγαρία ή απωθήθηκαν κατόπιν μαχών από την Γιουγκοσλαβία, λόγω της προέλασης της 3^{ης} Ουκρανικής Στρατιάς στα Βαλκάνια—με ενδεχόμενη συνέπεια όμως, σε αυτή την υποθετική περίπτωση (μη επέμβαση της Βρετανίας στην Ελλάδα και ανυπαρξία του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. το 1944), την κομμουνιστικοποίηση της Ελλάδος, όπως έγινε σε όλες τις άλλες βαλκανικές χώρες.

Αρχικές δημοσιεύσεις

Η παρούσα μονογραφία πρωτοδημοσιεύθηκε στο ιστοριογραφικό ιστολόγιο *Θέματα Ελληνικής Ιστορίας* από 24 Απριλίου 2023 και είναι δωρεάν διαθέσιμη σε μορφή pdf [ΕΔΩ](#):

https://www.academia.edu/100659921/H_απελευθέρωση_της_Ελλάδος_το_1944_από_την_3η_ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ_ΣΤΡΑΤΙΑ

Η μονογραφία αποτελεί προσαρμοσμένο απόσπασμα του άρθρου με τίτλο «*Το Μουσείο του Μεγάλου Πατριωτικού Πολέμου στο Κίεβο: Μια αναστοχαστική επίσκεψη το 2004*», δημοσιευμένου από 21 Μαρτίου 2022, επίσης στα *Θέματα Ελληνικής Ιστορίας*, το οποίο είναι δωρεάν διαθέσιμο σε μορφή pdf [ΕΔΩ](#).

https://www.academia.edu/73925650/The_Museum_of_the_Great_Patriotic_War_in_Kiev_A_reflective_visit_in_2004_

Non-commercial publication:

Partial or total reproduction of this monograph **is allowed** only for educational, historiographical or research purposes, provided due permission is granted via email by the author per request. Commercial reproduction or for-profit distribution of the monograph are strictly forbidden.

All permission requests should be sent to: pappas.research@gmail.com.

Μη-εμπορική έκδοση:

Η αναδημοσίευση της παρούσης εκδόσεως **επιτρέπεται** μόνο για σκοπούς εκπαιδευτικούς, ιστοριογραφικούς ή ερευνητικούς, κατόπιν εγγράφου αδείας τού συγγραφέως ανά περίπτωση. Πάσα εμπορική (κερδοσκοπική) αναδημοσίευση της παρούσης μονογραφίας, εν όλω ή εν μέρει, απαγορεύεται αυστηρά.

Η διεύθυνση διαδικτυακού ταχυδρομείου για αποστολή αιτημάτων (μη-κερδοσκοπικής) αναδημοσίευσης είναι: pappas.research@gmail.com.

“Εὰν οὗτοι σιωπήσουσιν,
οἱ λίθοι κρᾶξουσιν.”

Λουκάς, 19.40

Πάτρα, 9 Οκτωβρίου 1944: Μαθητές υποδέχονται αποβιβασθέν βρετανικό απόσπασμα, κρατώντας αυτοσχέδιες σημαίες των Συμμάχων (Η.Π.Α., Ε.Σ.Σ.Δ. και Βρετανίας). Φωτογραφία από το *The Illustrated London news* 14 Oct 1944 (No 3304).